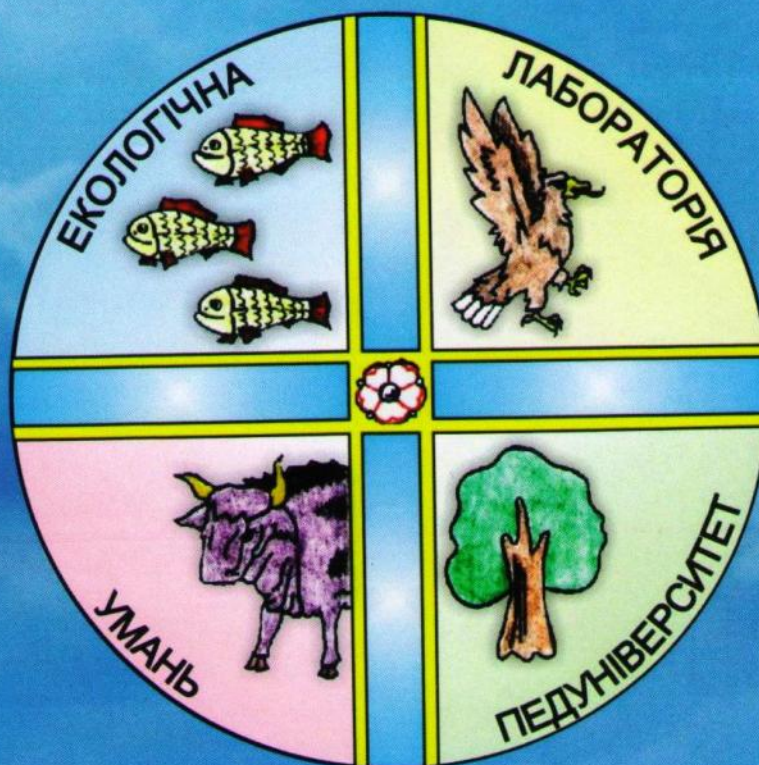

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

УМАНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ПАВЛА ТИЧИНИ

НАУКОВІ ЗАПИСКИ ЕКОЛОГІЧНОЇ ЛАБОРАТОРІЇ УДПУ

Випуск 21

2018

ЗМІСТ

ЕКОЛОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ

<i>Гончаренко Г. Є.</i> Вимоги до регіональних екомереж Південно-Бузького екокоридору.....	6
<i>Душечкіна Н. Ю.</i> Підвищення ролі природно-заповідних територій як важливої складової сталого розвитку держави.....	11
<i>Совгіра С. В.</i> Природні умови Південно-Бузького екокоридору.....	15
<i>Ситник О. І., Пастушенко А. А.</i> До питання використання водних ресурсів Гайсинського району Вінницької області.....	22

ЕКОЛОГО-ГЕОГРАФІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ

<i>Браславська О. В., Прилуцький П. В.</i> Географічні чинники впливу на стан здоров'я населення.....	27
<i>Берчак В. С.</i> Дослідження водних антропогенних ландшафтів у працях українських та зарубіжних вчених.....	31
<i>Герасименко О. В.</i> Становлення української соціально-економічної географічної науки (у ХІХ– на початку ХХ століття).....	35
<i>Лаврик О. Д., Сорокін С. В., Горецька Н. М.</i> Початковий етап формування ландшафтно-технічних систем сучасної території Вінниці	39
<i>Максютов А. О., Плаксій О. В.</i> Особливості розвитку та проблеми туристичної галузі України.....	44
<i>Рожі І. Г.</i> Екотуризм як елемент рекреаційно-туристської сфери.....	48
<i>Ситник О. І., Пастушенко А. А., Андрущенко В. О.</i> Вплив кліматичних умов на екосистеми, населення та господарство.....	50

ЕКОЛОГО-БІОЛОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ

<i>Грабовська С. Л.</i> Видовий склад і екологічні особливості хижих кліщів-фітосейд (<i>Parasitiformes, Phytoseiidae</i>) в рослинних асоціаціях урбоекосистем.....	57
<i>Красноштан І. В., Деде Н. С.</i> Дослідження продуктивності середньостиглих сортів абрикоса в насадженнях Одеської області.....	63
<i>Мороз Л. М., Паращук А. В.</i> Тварини агробіостанції Уманського державного педагогічного університету занесені до Червоної книги України.....	67
<i>Мороз Л. М., Сидоренко Н. О.</i> Моніторинг домінуючих видів птахів у парках та скверах міста Умані в зимовий період.....	70
<i>Мороз Л. М., Комінарець О. Є., Волощук В. В., Містряков Е. О.</i> Моніторинг чисельності борсука європейського на території села Зозів Липовецького району Вінницької області.....	73
<i>Сорокіна С. І., Тополя В. П.</i> Розвиток уявлень про антропогенез.....	76
<i>Сорокіна С. І., Сидоренко Н. О., Скрабук С. В., Савченко Н. М.</i> Палеонтологічні докази еволюції.....	79

Сорокіна С. І., Остафійчук А. В. Теорії походження життя.....	82
Сорокіна С. І., Понедельник Д. О., Онищук Ю. В., Баранова В. О. Морфологічні докази еволюції.....	86
Сорокіна С. І., Норченко В. І., Насиленко К. В., Юр А. С. Наслідування природи наукою.....	89
Сорокіна С. І., Акієва А. Б., Баирова К. О., Хайдаров У. Р. Сучасні уявлення про відношення між онтогенезом і філогенезом.....	95
Сорокіна С. І., Ташбасєва Е. Н., Рашидова Ч. Р. Молекулярно- генетичні та біохімічні докази еволюції.....	100
Соболенко Л. Ю., Кулинич Н. В. Відмінності між окремими представниками родини справжні жаби (<i>Ranidae</i>) в умовах Уманщини.	103
Соболенко Л. Ю., Загранична А. Г. Фітосанітарний стан культури айстри однорічної (<i>Callistephus Chinensis</i> (L.) Nees.) в умовах агробіостанції Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.....	106
Соболенко Л. Ю., Сімонник Ю. С. Біологічні особливості видів роду <i>Sedum l.</i> в умовах агробіостанції Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.....	112
Соболенко Л. Ю., Куліш А. Ю. Використання гібридних ірисів в ландшафтному дизайні та флористиці.....	116
Соболенко Л. Ю., Лісна М. В. Мікрофлора гнійних ран.....	120

ЕКОЛОГО-ХІМІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ

Галушко С. М., Тарликова Ю. О. Визначення якості медпрепарату від куріння Табекс методом хроматографії.....	124
Галушко С. М., Радванська Я. М. В'язкість та асоціація водних розчинів електролітів.....	128
Гнатюк Н. О. Оцінка біологічної активності та компонентний склад ефірних олій <i>Monarda didyma l.</i> , <i>Hyssopus officinalis l.</i> , <i>Dracosephalum</i> <i>moldavicum l.</i>	132

АГРОЕКОЛОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ

Миколайко В. П., Миколайко І. І. Екологічні проблеми землекористування в умовах лісостепової зони.....	138
Подзерей Р. В. Сучасні проблеми охорони агроландшафтів.....	142

ПЕДАГОГІЧНІ ТА ЕКОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ

Браславська О. В., Макаревич І. М. Активізація пошуково- дослідницької діяльності студентів як елемент розвитку їх компетентності.....	146
Валюк В. Ф. Особливості формування наукового світогляду учнів.....	149
Гончарук В. В. Особливості формування екологічної культури у студентів природничо-географічного факультету.....	152

Горбатюк Н. М., Уманчик Т. В. Формування мотивів учіння до хімії як засіб підвищення ефективності навчання.....	156
Горбатюк Н. М., Котик А. С. Формування інтелектуальних умінь в учнів у процесі вивчення хімії.....	159
Задорожна О. М. Екологічні переконання як складова екологічної свідомості майбутніх учителів хімії.....	162
Мороз Л. М., Богінська С. О., Гребеніченко Д. І. Організація куточка живої природи (зоологічного відділу) в початковій школі.....	166
Миронюк Т. М. Здоров'я як цінність сучасної особистості.....	170
Небикова Т. А., Берчак В. С. Експерсія з біології як урок серед природи.....	174
Люленко С. О. Самоосвіта – як одна із форм особистісного становлення майбутнього вчителя біології.....	177
Сокальський А. І., Солошенко О. В. Експериментальна діяльність на уроках географії.....	180
Відомості про авторів	185
До відома авторів	190

ВИМОГИ ДО РЕГІОНАЛЬНИХ ЕКОМЕРЕЖ ПІВДЕННО-БУЗЬКОГО ЕКОКОРИДОРУ

Оптимізаційні заходи передбачають покращення якості довкілля і формування екобезпечної системи збалансованого природокористування. Вони мають враховувати зональні й регіональні особливості та передбачати реалізацію ряду підходів, котрі базуються на методах Ю. Одума (1986) та М. Гродзинського (1995). Науковці вважають, що оптимальна лісистість лісостепової зони має складати 17–23 %. Оптимальна частка природних угідь будь-якої території – 50–60 %, враховуючи екосередовищеформуючу, середовищетвірну і господарську роль природних ландшафтних комплексів.

Щодо дослідження екокоридорів, то у Шрі-Ланці були сформульовані такі правила в політиці уряду: коридор повинен становити не менше 5 км в ширину, що відповідає маршруту міграції, та буферну зону, щоб захистити його з обох сторін. Кожна буферна зона повинна бути не менше 500 м в ширину в лісових плантаціях, або 1,5 км в ширину на пасовищах. Шляхи міграції можуть бути удосконалені шляхом створення колодязів і підсадки рослинності там, де це необхідно. Коридор повинен охоронятися охоронцями, розташованими через 6 км (Rudran і співавт., 1980). Ця політика призвела до створення мережі коридорів на національному рівні.

В Україні залишаються нерозробленими вимоги до розмірів екокоридорів. Насамперед, необхідно зосередити увагу не на формуванні «схеми» екологічної мережі, оскільки вона, в цілому, демонструє ознаки слабо формалізованих задач, у результаті чого лише відтерміновується час щодо активного втручання у процеси збереження біорізноманіття та ландшафтів. Відповідно до цього, формування екологічної мережі повинно здійснюватись на основі концепції підпорядкованості та узгодженості стратегій «знизу до верху», тобто за вертикальною ієрархією, починаючи з території сільської чи селищної ради і до району, області і держави, або ж за басейновим принципом. Важливо, що це має бути не схема формування екологічної мережі, а її проект, який буде реалізовано

втіленням у стратегію планування території. У цьому зв'язку в стратегічному плані має бути проведено моніторинг суспільної думки громадян відповідних територіальних громад щодо створення екологічної мережі, її елементів, за результатами якого необхідно ставити питання про доцільність створення інституційної та ресурсно-інтелектуальної основи, яка займатиметься питаннями стратегічного планування екомережі [2, с.30].

Конвенцією про охорону біологічного різноманіття, сторонами якої є 193 країни світу, серед яких і Україна, поставлено завдання створити до 2020 року систему природоохоронних територій на площі 17 % суходолу та 10 % морських акваторій до 2020 року і для цього розроблена спільна програма дій.

Законом України «Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року» передбачено запровадження системи природоохоронних заходів збереження біота ландшафтного різноманіття і розширення площі природно-заповідного фонду до 10 % у 2015 році та до 15 % загальної території країни у 2020 році. Державною стратегією регіонального розвитку на період до 2020 року, затвердженою розпорядженням Кабінету Міністрів України (2014), площа території природно-заповідного фонду у 2017 році повинна становити 11 % від площі держави, а у 2021 – 15 % відповідно [3, с.4].

Отже, оптимізація заповідних територій розглядається як процес вдосконалення їх природоохоронної організації та пошук оптимального співвідношення між охороною заповідних геосистем, їх цілеспрямованим відновленням та рекреаційним використанням [1, с.7].

Станом на 01.01.2017 р. природно-заповідний фонд України налічував 8245 об'єктів загальною площею 4,3 млн. га (фактична площа – 3,9 млн. га), що становить 6,5 % території України. Із загальної кількості об'єктів природно-заповідного фонду 663 об'єкти загальнодержавного значення. Упродовж 1992–2016 рр. кількість об'єктів природно-заповідного фонду збільшилась на 47 %, серед яких 24 об'єкти створені з 2000 р. [4, с.80].

У таблиці 1 наведено групування областей України за відсотком заповідності.

**Групування регіонів України за відсотком заповідності
(станом на 01.01.2017 р.)**

Відсоток заповідності	Групи				
	0–5%	6–11%	12–17%	18–23%	24 і більше
Кількість областей у групі	10	8	6	0	2
Назва адміністративно-територіальних одиниць	Вінницька Миколаївська Харківська Дніпропетровська Луганська Черкаська Кіровоградська Донецька Житомирська Одеська	Запорізька Полтавська Львівська Чернігівська Сумська Рівненська Тернопільська Автономна Республіка Крим	Київська Херсонська Чернівецька Закарпатська Хмельницька Івано-Франківська	-	м. Київ м. Севастополь

Аналіз таблиці свідчать, що розвиток природоохоронних територій, зокрема тих, що мають статус заповідності, у розрізі областей є нерівномірним. Найбільшою є група областей, в якій відсоток заповідності є найменшим і коливається між нулем і 5%. Логічно, що збільшувати площі і кількість об'єктів за рахунок створення нових об'єктів або розширення існуючих природоохоронних територій необхідно саме в цих областях, зокрема у Вінницькій, Миколаївській, Черкаській, Кіровоградській, Одеській. Значна частина території цих областей формує Південно-Бузький меридіональний екологічний коридор.

Однак треба враховувати, що: 1) у розрізі областей елементи природоохоронних територій мають різну питому вагу у їх загальній площі та у загальній площі області; 2) для окремих об'єктів природно-заповідного фонду (зокрема для природних заповідників) заповідатися можуть тільки праліси або ліси, що є стиглими і перестиглими.

На 2016 рік в розрізі адміністративно-територіальних одиниць України створено об'єкти природно-заповідного фонду, що показано у таблиці 2.

Таблиця 2

Створені об'єкти природно-заповідного фонду в розрізі адміністративно-територіальних одиниць України (2016)

Назва адміністративно-територіальних утворень	2016 рік
Вінницька	414
% до 2004 р.	122,1
питома вага	5,2
Кіровоградська	222
% до 2004 р.	126,9
питома вага	2,7
Миколаївська	140
% до 2004 р.	110,2
питома вага	1,7
Одеська	123
% до 2004 р.	100,8
питома вага	1,5
Хмельницька	522
% до 2004 р.	112,5
питома вага	6,3
Черкаська	530
% до 2004 р.	121,3
питома вага	6,4

Показники наявної та проекрованої заповідності відповідно до Державної стратегії регіонального розвитку України на період до 2020 р. показано у таблиці 3.

Таблиця 3

Показники наявної та проекрованої заповідності

Назва регіону	Станом на 1.01.2017 р.	Станом на 1.01.2021 р.	Питома вага площі природно-заповідного фонду до площі адміністративно-територіальної одиниці, %	
			Станом на 1.01.2017 р.	Станом на 1.01.2021 р.
Хмельницька	431,2	587,9	20,9	28,5
Вінницька	145,7	211,9	5,5	8
Кіровоградська	124,4	174,6	5,1	7,1
Черкаська	138,1	188,2	6,6	9
Миколаївська	135,2	218,8	5,5	8,9
Одеська	252,9	344,8	7,6	10,4

Відсутність в Україні єдиних науково-методологічних принципів на етапах формування єдиної системи природних територій та об'єктів, що підлягають особливій охороні, призвели

до того, що існують певні недоліки в їх структурній організації, а саме: неповнота відображення особливостей ландшафтної організації території та, відповідно, цільових підходів до підтримання екосистемних послуг конкретних типів ландшафтів; диспропорція розміщення всередині регіонів (наявність адміністративних районів з відсотком заповідності менше 0,1 %); переважання за якісним складом категорій об'єктів ПЗФ з нижчим рангом заповідності – заказників, в межах яких здійснюється переважно традиційна господарська діяльність; неузгодженість питань, пов'язаних зі структурою землекористування; значна антропогенна трансформація ландшафтів та ін.

Все це свідчить про необхідність оптимізації управління природно-заповідними територіями та об'єктами на методологічних засадах оцінки природокористування, адаптованого до ландшафтно-екологічних і соціально-економічних умов відповідного природного комплексу.

Література:

1. Аріон О. В. Оптимізаційний ландшафтно-екологічний аналіз природоохоронних територій (на прикладі Державного парку-пам'ятки садово-паркового мистецтва «Качанівка»: автореф. дис. канд. геогр. наук. Київ, 1999. 23 с.
2. Богославська А. В. Формування природно-заповідного фонду та його роль у комплексному розвитку регіону: автореф. дис. д-ра економ. наук. Миколаїв, 2016. 45 с.
3. До рекомендацій слухань Комітету Верховної Ради України з питань екологічної політики, природокористування та ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи з питання «Аналіз стану природно-заповідного фонду України»: інформаційно-аналітичні матеріали та пропозиції Міністерства екології та природних ресурсів України. Київ, 2015. 48 с.
4. Касперевич Л. В. Організаційно-економічний механізм розвитку природоохоронних територій: дис. канд. економ. наук. Київ, 2017. 304 с.